ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

№ 11

ՏԱՐԵԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է

Թաւրիզում	14 ղրան
Գաւառներում	20 ղրան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Ռուսաստան	4 րբ. 50 կ
Թուրքիա	50 ղրուշ
Եւրոպա	12 ֆրանկ
Ամերիկա	2 տօլար 50ս.

Յայտարարութիւնների վճարը

Առաջին երեսում տողատեղը	5 շահի
Չորրորդ « »	3 »

ՍՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐԸ 6 շահի

Խմբագրութեան հասցէն՝ Թաւրիզ
«ՄԻՏՔ»-ի խմբագրութիւն կամ Tauris (Perse)
Rédaction du journal «MITK»

ՄԻՏՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Մեզ ղրկուելիք յօդուածները պէտք է գրուած լինեն պարզ, մաքուր և անպատճառ թղթի մի երեսի վրայ:
2. Խմբագրութիւնը իրեն է վերապահում իրաւունք՝ ստացուած յօդուածներին փոփոխութեամբ և կրճատումներով հրատարակելու:
3. Մենք միրժում ենք [illegible] ստորագրական հրէնցուածը և մեզ ենք վերապահում [illegible] ընդունած ստորագրութեամբ—ու—ով:
4. Չտպուած կարճ յօդուածները չեն վերադարձւում: Ուղարկուած և չտպուած երկար նիւթերը յետ ստանալու համար պէտք է ուղարկել պօստի վճարը:
5. Չի տպուի ոչ մի յօդուած, եթէ դա [illegible] անուան հետ միաժամանակ չի կրում յօդուածագրի իսկական անուն ազգանունը:
6. Բաժանորդները թերթ չստանալու դէպքում շուտով տեղեկացնելու են մեզ, հակառակ դէպքում խմբագրութիւնս իրեն զերծ է համարում պատասխանատուութիւնից:
7. Ստացուած յօդուածների համար խմբագրութիւնս բացատրութիւններ չի տալիս:
8. Հասցէները փոխելու համար պէտք է մեզ ուղարկել 2 ղրան 10 շահի:

№ 11 — 1912 Թ. — ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ — 1912 Թ. — № 11

ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻ ԱՆԼՈՒԵԼԻ ԱՂԱՂԱԿՆԵՐԸ

II

Հայ թերթերի օրհասական վիճակը, հայ ժողովրդի անուսումնասէր լինելը շատ լաւ բնորոշել է յայտնի դրականագէտ Ռ. Զօպանեանը)

Այդ գրականագէտ հայը, եթէ իր գրիչը գործ ածէր յօգուտ ֆրանսացոց և հրատարակէր օր. ֆրանսերէն մի թերթ, որ ըստ ամենայնի կարող էր, այսօր արդէն նա միլիօնների և մեծ պատուի տէր դարձած կլինէր.

Սակայն նա գերադասեց իր ազգը, որին պաշտելու չափ ստտուածացնում էր. Եւ նորա պաշտած ու փառաբանած ազգը վերջն իրեն (Զօպանեանին) վար ձառրեց ոյժերի և ջղերի քայքայմամբ, անապահովութեամբ և տարաժամ ծերացմամբ:

Ամբողջ տասն և երկու տարիներ հայ հանճարի, հայ գեղարուեստի, հայ անցեալի, հայ ճարտարապետութեան խորիմաստ ոճոյթն ու գովքն անելուց յետոյ, վերջը նա յուսահատ՝ վայր դրեց իւր գրիչը.

Անվհատ յամառութիւնը նորան չօգնեց մինչև վերջ, և նա ընկճուեց գերմարդկային ճիգեր թափելով, որ պահէ իւր «Անահիտ»ը. Սակայն ապգը ապերախտ հայ ազգը օգնութեան չհասաւ: Հայ մրլատութիւնը ստիպեց որ Զօպանեանը երգէ իւր կառապի վերջին երգը:

Եւ այդ երգը մի անջնջելի արատ ու ամօթ է ոսկիներով հարուստ և անկրթասէր հայութեան ճակտին:

—Բաժանորդագրութեամբ հայ թերթ պահելը, ասաց Զօպանեանը, արևելեան հարցը լուծելուց աւելի դժուար խնդիր է.

Այս՛ սուրիշ խօսքով նշանակում է, որ աջ ու ձախ շռայլող հայը, բօլէական գինիների համար 10 ռակներով մսխող հայը, մի ռուպէում թղթախաղում 100-ներ տուրող հայը՝ ամբո՞ղջ տարուայ ընթացքում զլանում է մի քանի բուբլի, 10—20 ղրան փող տալ թերթի, լուսաւորութեան և գեղարուեստի համար.

Պարզ ասած՝ այդ համայնքը գերադասում է ապրել անզգոյնի կեանքը, կամ՝ խլել է ուզում ստոյնութիւնը Եէյլոկներից, որոնց սիրտը փակ ու խուլ է ամեն մի հումանիտար գործի, ամեն մի առաջդիմական և բարեգործական ձեռնարկի առաջ.

Հասկանալի է, ուրեմն, որ այդպիսի մի խաւարամէր ժողովրդին ծառայելը պսակուէր տղքատութեամբ, պանտրեւ, թշնամիներ շահելով, թերևս և թոքախտով:

Հայի այդ հոգեբանութիւնն ի նկատի ունենալով է. որ մեծ երգիծաբան Պարոնեանն իւր երկերից մինում մէկին անիծելիս, ասում է. «Վարժապետ ըլլաս» Ընէծքն աւելի սաստկացնելու համար՝ աւելացնում է. «Հայ խմբագիր ըլլաս»: Այսինքն գժբախտութիւն ունենաս ծառայելու հայ ազգին, որ վերջդ լինի կարծանում, հարստութեանդ վատնում և սովամահութիւն:

Եւ, իրօք, ո՞ր հայ ուսուցիչն ու գրախուռպակս խմբագիրն է, որ իւր գիտութիւնը, գրիչը, վառվռուն տարիքը հայրական ժառանգութիւնը նուէր չի բերել յօգուտ հայ ազգի լուսաւորութեան և վերջը դատարկ չի մնացել:

Յիշեցէք Սպանդարեանին, յիշեցէք Արծրունուն Ս. Նազարեանին, Խ. Աբովեանին, Արփիարեանին, Սիմոնեանին և այլն.

Մօտ մի դար մամուլ ունենալուց յետոյ էլ, մենք այսօր նոյնչափ ժլատ, անուսումնասէր և թերթից երես դարձնող ենք, որչափ, թերևս, չէին մեր հայրերը:

Հայկական այդ հոգևոր կուրութիւնը եթէ չլինէր, այսօր ոչ թէ 40-ամեայ «Մշակն» ինքը պէտք է ձեռնարկէր իւր յոբելեանն ու ապահովութեան գործը, այլ այդ պէտք է անէր ինքնաբերաբար ազգը ինքը՝ ի տրիտուր և ի հատուցումն քրտնավաստակ և մեծ ծառայութեան:

Սակայն այդ երախտագիտական պարտքը չկատարելուց բացի, դեռ կան մեզանում մտաւորականներ, որոնք չարամտութեամբ են ընդառաջում այդ յոբելեանին որ իրաւամբ կարելի է հայ մամուլի յաղթանակի յոբելեան համարել:

Երդ, մենք ուժգին բարոզենք կարգում մեր խաւար և արծաթապաշտ շրջապա ի մարդոյ, որ նոքա այլ ևս չզողողան իրենց մի քանի դրանների վրայ՝ ասելով-ինչո՞ւ տամ, գուցէ թերթը դադարեց, ինչո՞ւ կորչեն մեր 6 ½ 8 դրանները—

Փոխանակ այդպէս Թովմասաբար դատելու, ասացէք—տուէք որ յարատեւ թերթը— Չէ՞ որ ձեռնարկողն ինքը իւր պրօպականդայի, շահի, դիրքի տեսակէտից չի կամենայ որ թերթը դադարի. Եթէ ոչ նպաստ, նուէր, գո՞նէ առանց զգուշացնելու տուէք ձեր բաժնեգները:

Հեռու Ջէյտիկից, հեռու աններելի նիւթապաշտութիւնից. Ապրենք մի քիչ էլ մարդավայել կեանքով, ապրենք գիտակցական կեանքով. Ապրենք մեր եսից, մեր կաշուից զատ՝ նաև մեր հայրենի հասարակութեան և մեր ժողովրդի յառաջդիմութեան ու լուսաւորութեան համար.

Այդ ճանապարհն է, որ կտանի մեզ դէպի փայլուն ապագայ, դէպի փրկութիւն. Այդ գործելակերպն է, որ վերջ ու վախճան կդնի հայ թերթերի անլրուելի աղաղակներին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Սալար-Դովլի յաջողութիւնները մի տատանջութիւն են պատճառում Թէհրանում: Վախենալով որ մի գուցէ Սալարը յարձակուի Թէհրանի վրայ՝ Պարսից կառավարութիւնը խ գրել է Ռուսաց կառավարութիւնից մի քանի հարիւր զօրք ուղարկել Թէհրան, որ չլինի թէ Սալարի կողմնակիցները քաղաքը խառնեն իրար:

Պարսից ժանդարմերիայի Շուեդացի օֆիցերներից մէկը Սպահանի և Թէհրանի մէջտեղում ենթարկուել է աւազակների յարձակման: Կռուի միջոցին աւազակներից մէկն սպանուել է:

—

Շօա-էս-Սալթանէն, Մ՚ահմադ Ալի շահի եղբայրը, դիմել է Ռուսաց կառավարութեան և խնդրել է, որ Պարսից կառավարութիւնից իրեն համար կենսաթոշակ տանեն և նաև պաշտպանեն Թէհրանում իր ունեցած կալուածները:

—

Լուր կայ, որ իբր Պարսկաստանի պատանի Շահը ցանկանում է գնալ այցելութեան իր մօրը, Օդեսայում:

Անգլ. Թերթերից

—

«Մշակ»-ից տեղեկանում ենք որ, մերինց Թարման Ֆարմանի Սալար Դովլուց ջարդուելուց յետոյ. Եփրեմն է նշանակուած կարկուր ոյժով ընդդէմ Սալար Դովլի: Ամսոյս 4-ին մեզ հասած լուրը յայտնում է, որ Համադանի մօտերքում խիստ կռիւ է Եփրեմի և Սալար Դովլի միջև:

—

Անգլիական պարլամենտում միստր Վէջվուդը հարցրեց.

—Ճի՞շտ է արդեօք, որ Պարսից կառավարութիւնը սկսել է ձերբակալել վերջին մէջլիսի անդամներին, և թէ արդեօք Անգլիոյ կառավարութիւնը յայտնել է իր ցանկութիւնը, որ Թէհրանի կառավարութիւնը չպաշտպանուի իր հակառակորդներին:

Սր. Գրէյը պատասխանեց՝ մենք լուր չունենք այդ մասին. Եթէ Պարսից կառավարութիւնը մի բան անէ իր կամքով, մենք չենք միջամտում Պարսից ներքին գործերին, քանի վտանգ չկայ [illegible] չենք շահագրգռւում:

Անգլ. Թերթերից.

—

Լսում ենք, որ նախկին մինիստր նախագահ Սիփահդարը գալիս է Ատրպատական:

ԻՐԱՆԻ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

(نجات ایران)

Դժուար թէ աշխարհիս երեսին կարելի լինի գտնել մի այնպիսի դժբախտ, աղքատ, իրաւազուրկ տկար և խաւարամիտ մի երկիր. Որպիսին է Պարսկաստանը:

Ներկայի գժբաղդ Պարսկաստանը մի [illegible] [illegible] [illegible], Խոսրով Նուշիրվաններ և Դարեհներ. Դա այն Իրանն է որ անցեալում հռչակուած էր մեծ զօրութեամբ, քաղաքակրթութեամբ և փառքով մի այնպիսի ժամանակ, երբ այլ ազգերի մէջ երկրագնդի վրայ նա համարւում էր առաջին քաղաքակրթութեան [illegible] և [illegible] [illegible]:

Արդ, ինչ է [illegible] որ այդ փառաւոր [illegible] ընկել, մոռացուել և հասել է այժմեան թշուառ ու ողբալի դրութեան և ինչը կարող է նորան վերանորոգել և փրկութիւն տալ.

—Նոքա՛ որ [illegible] [illegible] տեղեակ են, [illegible] որ մեծ գնալ ունեցել են բազմաթիւ ներ, որոնք բնաւ չեն մտածել իրենց պաշտօնի ու պետութեան պահող ժողովրդի [illegible] զարգացման, ուժեղացման և բարւոքման [illegible] մասին. Նոքա [illegible] չեն եղել երկրի [illegible] և [illegible] [illegible] դաստիարակելու, չեն շինել ճանապարհներ, չեն նպաստել երկրագործութեան, վաճառականութեան համար չեն ստեղծել դիւրութիւններ և այսպիսով ամբողջ երկիրը թողել են իր ճակատագրին և բախտին, այն ինչ [illegible] շրջապատող ժողովուրդները, յատկապէս եւրոպացիները հսկայական յառաջդիմութիւն են արել:

Այնտեղերում տէրութիւնները իւրաքանչիւր տարի միլիոններ են ծախսում դպրոցների, կրթութեան, թերթերի, գրադարանների, թատրոնների և այլնի վրայ, հովանաւորում են գիտականներին, հընարում են նորանոր գործիքներ երկրագործ դասի և դիւրութիւններ՝ վաճառականութեան համար։ Ահա շնորհիւ այսպիսի հոգատարութեան այդ տէրութիւնները և՛ հարուստ են, և՛ ազատ, և՛ մեծ զինուորական ոյժի տէր։ Ամեն տեղ հաստատում են նրանց զինուորական ահեղ նաւերը, ցամաքային հսկայ ոյժերը և պաշտպանում իրանց դրօշակն ու հպատակներին։

Այդ բոլորի դիմաց, շնորհիւ մեր յետադիմութեան և ագիտութեան, մենք մնացինք նոյն ինքնագով խեղճերը, սիրեցինք խաւարը, երես շուռ տուինք գիտութիւնից և մնացինք թշուառ, ընկճուած (զալիլ) և փոքր՝ օտարների առաջ։ Եւ փոխանակ քաղաքակիրթ Եւրոպացիներին մեզ օրինակ վերցնելու, փոխանակ նրանց հետ մօտիկ յարաբերութիւններ ստեղծելու, ընդհակառակը ամեն կերպ նրանցից խուսափել, կղզիացել և հեռու ենք մնացել, նրանց անօրէն—կեավուր (քաֆար) ենք ասել ու համարել և երբէք բարեկամական յարաբերութիւններ մէջտեղ չենք բերել։

Արդ, Իրանի, այս թանկագին հայրենիքի փրկութեան, յարութեան համար հրամայական է բացենք դպրոցներ, (եթէ հարկ լինի այդ խնդրի համար ծախենք մեր վերջին շապիկն էլ), ի լուսաւորութիւն մեր կոյր զաւակների, զօրացնենք մեր երկրի վաճառականութիւնը, բարելաւենք մեր ընկած զինուորական ոյժը, ծաւալենք ու բազմացնենք թերթեր և ընդհանրապէս ջանք չխնայենք կրթական-լուսաւորութեան մեծ գործի համար, որի մէջ է, կրկնում ենք, մեր ծուէն ծուէն եղած հայրենիքի փրկութիւնը։

Ժամանակ է հայրենակիցնե՛ր, որ գործով և ոչ խօսքով ցոյց տանք օտարներին, որ հինաւուրց Իրանը ընդունակ ու արժանի է ոտքի կանգնելու և իր պատուաւոր տեղը բռնելու քաղաքակիրթ և անկախ ազգերի շարքում։

Յուսանք, որ այս փափուկ ժամանակում, պատմութեան մէջ յիշատակ թողնելու համար, տէրութիւնն ու ժողովուրդը ձեռք ձեռքի տուած դպրոցների ցանցով կպատեն այս խաւար հայրենիքը և կառաջնորդեն նորան դէպի լոյս և դէպի փրկութիւն։

—

Մեր խմբագրած և հրատարակած պարսկերէն «Ֆիքր» թերթի № 2-ի առաջնորդողը [1]։ Ա. Տ. Վ.

[1] № 3-ի առաջնորդողն էր Իրանի Անկախութիւնը № 4-ի՝ Իրանի բնական հարստութիւնները. սրանց հայերէնը կտանք յաջորդներով։ Ա. Տ. Վ.

—

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ԹՂԹԻ ՎՐԱՅ *)

«Յուսալի» և «Հաստատ» ստանալիքներից անցնենք այժմ «Թերայյս» ըստանալիքներին։

Մամադ խան Զայարիանի 1000 ղրան։ Ով է, ինչ մարդ է, ինչո՞ւ է տրուած այդ 1000 ղրանը—չգիտենք։ Դընենք այստեղ մի մե՛ծ հարցական (?) և անցնենք. թո՛ղ պատասխանեն ովքեր գիտեն կամ կարող են։

Ծատուր-խան Սէթխանեան 1120 ղրան, համաձայն մուրհակի 1879 թ. 1 Սեպտ. թուակիր։ Ամբողջ 32 տարի տետրակներում արձանագրուած է այս դըժբաղդ պարտքը։ Արդեօք նախորդ հոգաբարձութիւնները հետաքրքրուե՞լ են, թէ դա ինչ պարտք է և ինչո՞ւ է տասնեակ տարիներ մնացել առանց գանձելու։—Չգիտենք, միայն մեր հաւաքած հաստատ տեղեկութիւններից պարզուեց, որ ներկայ հոգաբարձութիւնը դիմել է գրաւոր Վսեմ. Ծատուր-խանին և այդ առթիւ բացատրութիւն խնդրել։ Ի պատասխան յայտնել է, որ այդ գումարը ծախսուած է դըպրոցական գործերի համար—համաձայն Վ. Ծատուր-խանի ասութեան և որ անձնապէս Վ. խանը դպրոցին փող պարտք չէ։ Սակայն հարցը դրանով չի պարզւում մեզ համար։ Հապա մուրհակը ցարդ ինչո՞ւ է մնացել և յետ չի տրուած և կամ ինչո՞ւ է մուրհակ ստացուած դպրոցի համար ծախսած գումարին։ Մուրհակում նշանակուած է նաև ժամանակամիջոցը-թուից մի տարի յետոյ։ Այդպիսի պարագաներում որքան մենք գիտենք, ոչ թէ յօգուտ դըպրոցի աշխատողից մուրհակ են առնում, այլ դպրոցի համար տրուած ծախքերը վըճարելով, յայտնում են նաև խորին շնորհակալութիւններ. ձրիաբար յօգուտ դըպրոցի աշխատելու համար։ Այդ հարցը մեզ համար հանելուկային է։ Ցանկալի կլինէր Վ. խանը պարզէր։

Թերայյս ստանալիքների մէջ աւելի հետաքրքիրը կայ—Աւագ խան Աֆթանդիլեան 99 ղրան։ Չգիտենք զարմանա՞լ թէ ծիծաղե՞լ։ Մեզ հնարաւոր չեղաւ գտնել այդ գումարի սկզբնաւորութեան թուականը։ Մինչև 1900 թուի տետրակները քըքրելով միենոյն բանը տեսանք. «Աւագ խան Աֆթանդիլեանը պարտ է 99 ղրան»։ Իսկ թէ ինչո՞ւ է պարտք, ի՞նչ հաշուից [1]) չիմացանք։ Որ Աւագ խանը կարող էր շատ հեշտութեամբ վճարել այդ գումարը, դրա համար չարժէ խօսել անգամ. տարօրինակը ցարդ մնացած լինելն է։ Եթէ իրօք պարտ է, ինչո՞ւ ցարդ չի գանձուած կամ չի վըճարել, իսկ եթէ «յիշատակագրութիւն» աւելի ցոյց տալու համար է, ժամանա՛կ է տետրակները մաքրելու այդպիսի գումարներից, ինքնախաբէութեան վերջ տալու։ Ցանկալի է, որ հարցը պարզէր խանը, քանի որ տետրակները լուռ են։

Այստեղ վերջանում են «Թերայյս» ստանալիքները և նորից սկսւում «Յուսալի» և «Հաստատ»-ները։

Թեմական տպարան 2627 ղր. 50 կ.

Այս գումարը ևս «անյիշելի» ժամանակից տանջւում է տետրակներում, իւրաքանչիւր տարի տեղափոխուելով այս ու այն կողմ։—Ինչպէ՞ս մինչև հիմի այդ գումարը չեն ստացել քանի որ թեմական տպարանը բաւական խոշո՛ր գումարով վարձու էր տրւում, կմտածի ընթերցողը։ Բայց տեսէ՛ք, որ մեզ մօտ այդպէս չէ, ամեն ինչ «օրէնքով» է առաջ գնում։ Դպրոցը նպաստելէ մի գումարով, որ տպարանը հաստատուի և արդիւնք բերի, որից պիտի վճարուէր այդ պարտքը։ Բայց այդպէս չեն մտածում «ղեկավարները»։ Նրանք ասում են. «Ճիշտ է, դպրոցը պահանջ ունի և իրաւացի է, բայց դպրոցից առաջ մենք ենք, երբ մենք վերցրինք կշտացանք և աւելացաւ, միայն այդ դէպքում կարելի է մաս հանել և դպրոցին»։

Ներկայ հոգաբարձութիւնը դիմել է թեմական խորհրդին և նրա միջոցով պատգ. ժողովին։ Պատգ. ժողովը հետևեալ որոշումն է կայացրել—առաջիկայում ընտրուելիք թեմական խորհրդի բիւջէն կազմելիս այնպէս յարմարեցնել, որ հնարաւոր լինի մաս մաս հանգցնել տպարանի պարտքը։ Ի՞նչ խելացի որոշում...

Իսկ եթէ հնարաւոր չեղա՞ւ, ինչպէս որ ցարդ չի եղել։ Պատասխանը պարզ է. չի տրուիլ։ Հետաքրքիր է, ի՞նչ պիտի անէր «գերագոյն» ժողովը, եթէ բիւջէն աւելանալու փոխարէն պակասէր։ Երևի կը հրահանգուէր դպրոցին՝ ծածկել այդ բացը։ Իսկ մենք կարծում ենք, որ առանց երկար մտածելու, տպարանի արդիւնքից պիտի վճարել դպրոցի պահանջը, որ ծախսուած է նոյն տպարանի համար։ Բացի այդ, տպարանի վրայ կայ և 1300 թումանի մի պարտք, որ վերցուած է Ղալայի Արամեան և Լիլաւայի Հայկազեան դպրոցների գումարներից՝ պ. Թադէոս Աֆթանդիլեանի միջոցով և գարձով ծախսուած տպագրատիպի վրայ։ Այդ գումարներն ստացել են Եղիշէ Ծ. Վ. Մուրադեանը և Մաշտոց Վ. Փափազեանը։ Այդ առթիւ ևս դիմումներ են եղել. երևի այդ պարտքն էլ պիտի ծածկուի եղած թեմական խորհրդի բիւջէի երեւակայական աւելցուկից... Ահա ձեզ հաստատ դրամագլուխ [1])

Ռուսաց կառավարութիւնը 22000 ր. 11000 ղրան (պէտք է իմանալ, որ Ռուսաց և Պարսից կառավարութիւնները երկար տարիներից ի վեր տարեկան—նպաստ են տալիս դպրոցներիս, Ռուսաց կառավարութիւնը տարեկան 550 րուբլի, իսկ Պարսից կառավարութիւնը՝ տարեկան 200 [2]) թուման)։ Այդ գումարից, շնորհիւ անընդհատ դիմումների, ստացել է—ներկայ հոգաբարձութեան օրօք—1525 րուբլին միայն, իսկ 675 րուբլին պիտի ստացուի։

«Հաստատուն» դրամագլուխ է և Աբրահամ բէկ Դօլուխանեանի պարտքը 12734 ղ. 70 կ.։ «Հաստատուն» ենք ասում, որովհետև երաշխաւոր ունի և վստահելի երաշխաւոր։ Դա պ. Մուշեղ Շահբազեանն է, Աբրահամ բէկի փեսան (նախկին կապալառու Թեմական տպարանի, իսկ այժմ սեփական տպարանատէր—«Փարոս» տպարանի)։—Շատ յա՛ւ, ուրախացած կը բացականչի ընթերցողը, փառք Աստծոյ, որ այս մէկը հաստատ ստանալիք եղաւ։ Բայց ցաւում ենք, որ ստիպուած ենք յուսախաբ անելու այդ լաւատես և դիւրահաւատ ընթերցողին։ Այդ հարցը բաւա-

* Տես «Միտք» № 10

[1] Ա. խան Աֆթանդիլեանը երկար ժամանակ եղել է Թեմ. խորհրդի անդամ։ Ըստ կանոնադրութեան՝ Թեմ. խորհուրդը քննում է իւրաքանչիւր տարեվերջին հոգաբարձութեանց հաշիւները։ Ինչպէ՞ս է որ յարգոյ խանը այդ միջոցներին հարկ եղած ուշադրութիւնը չի դարձրել հաշուեմատեաններում իւր վրայ գրուած այդ պահանջի վրայ և չի տնօրինել հարկ եղածը։ Ծ. Խ.

[1]) Եթէ ընթերցողը համբերութիւն ունենայ մեր յօդուածաշարքը մինչև վերջը կարդալու՝ աւելի հաստատունը պիտի տեսնենք։ Տ. Կ.

[2]) Եթէ չենք սխալւում, սկզբում 250 թուման է եղել, բայց Թէհրանից մինչև Թաւրիզ հասնելը՝ զանազան Ֆոլլաների և Մալքերի քննութեան բովից անցնելիս նիհարել է և 200 դարձել։ Տ. Կ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ԳՐՔԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ *)
(Ժագ Նօռման)

—

Մինչդեռ ես այս խորհրդածութեանց մէջ խորասուզուած էի, յանկարծ Մասօլ Ֆրէրի գրախանութի դուռը բացուեց և մի հանրածանօթ Ակադեմիական պարոն դուրս եկաւ, որին հրատարակիչը մեծ յարգանքով մինչև դուռը ուղեկցելով ճամբու դրեց։ Անշուշտ դա մի լաւ յաճախորդ էր, որ այդքան մեծարանքի արժանացել էր և ես սկսեցի մտածել թէ արդեօք ես էլ մի օր այդպիսի մի պատուի կըհասնէի։

Պարոն Մասօլն ինձ նշան արեց ներս մտնելու. նա շատ քաղաքավարի էր և մինչև իսկ կարելի է ասել հայրագորով։ Մի աթոռ առաջարկելով ինձ, ինքն էլ իր կաշուէ բազկաթոռի մէջ տեղաւորուեց։

—Ստացա՞ք նամակս, հարցրեց նա զուարթօրէն։

—Այո, պարոն և շատ շնորհակալեմ։

—Ոտանաւորների մի գիրք մի ամսում սպառուած, բացականչեց նա, խօսքը մէջբերելիս դա ինձ համար բոլորովին անհասկանալի է։ Նրա այս նկատողութիւնը այնքան դուր չեկաւ ինձ, բայց ես ինքս էլ արդէն այդ բանի վրայ զարմացած լինելով՝ գլխի թեթև մի շարժումով միայն պատասխանեցի։

—Շատ զարմանալի է իսկապէս, շարունակեց նա, ինչ որ Ձեր գրքի շուրջը պատահում է։ Գնում են թէև նրան, բայց բոլորովին չեն խօսում նրա մասին։ Առաջին անգամն է որ ես գրավաճառութեան մէջ այսպիսի մի տարօրինակութեան եմ պատահում, շատ տարօրինակ արդարև։

Խորհրդակցելով քառորդ ժամու չափ՝ վերջապէս որոշեցինք անմիջապէս 500 օրինակ էլ տպագրել նորից, որպէսզի գրքի վաճառումը չընդհատուէր։ Եւ իսկապէս մի քանի օրից յետոյ ես գրատներում տեսնում էի իմ սիրելի «Ծիծեռնակները», փառաւորապէս ցուցադրուած «Երկրորդ տպագրութիւն» քաղցր մակագրութեամբ զարդարուած։ Ես վճռաբար մի ուխտ դարձել էի, թէև Պ. Մասօլի արած նկատողութիւնը ինձ վշտացնում էր բաւականաչափ։ Ոչ ոք չէր խօսում իմ գրքի մասին, երևում էր որ ոչ ոք այդ չէր կարդում, բացի նրանցից, թերևս, որոնց ես մի մի հատ ուղարկել էի, և այդ էլ կասկածելի էր թւում ինձ։ Բայց վերջապէս ես ինքզինքիս ասայ, ինչ յիմարն եմ ես որ զուր տեղը տանջւում եմ այսպէս։ Որովհետև «Ծիծեռնակները» գնում են վաճառւում են և դրանից աւելի ես ինչ եմ ուզում։

Իմ այս անակնկալ առաջին յաջողութիւնից քաջալերուած՝ ես եռանդով սկսեցի աշխատել և գրեցի իմ առաջին պիէսան՝ «Մեծ Մայրը», որը, ինչպէս յայտնի է, այնքան լաւ ընդունելութիւն գտաւ Օդէօն թատրոնում։ Դրան յաջորդեցին «Ամուսնութեան Զոհերը», «Երկու Եղբայրներ» և ուրիշ թատերական գրուածքները, որոնք «Գոմէտի Ֆրանսէզում» և Գիմնազում այնքան յաջող անցան։ Այսպէս ուրեմն, ես մի նորատի հեղինակի համբաւն ստացել էի արդէն։

Տարիները միմեանց յաջորդում էին և ես այլևս իմ «Ծիծեռնակների» մասին չէի մտածում որ պատանեկութեանս մի վախկոտ և համեստ մի փորձն էր և պէտք էր մոռանալ նրան։

Դրանից յետոյ էր որ ես կեանքիս մեծագոյն վիշտերից մինը զգացի, վասն զի իմ սիրեցեալ մեծ հայրիկիս կորցրի։ Նա, սիրուած, խնամուած և յարգուած իւր բոլոր թոռներից, խաղաղօրէն ննջեց խոր ծերութեան հասնելով։ Նա այն հազուագիւտ մարդկանցից էր, որոնց սրտերում եսականութիւնը չի կարող բոյն դնել և որոնց բարեսրտութիւնը ոչ մի գոհացումն առանց չի տկարանում այլոց ուրախութիւն պատճառելու։ Ազնիւ և բարէ հոգիներ արդարև, որոնք բոլորովին մոռանում են իրանց անձերը ուրիշների մասին մտածելով և երջանիկ են համարում իրանց, երբ ժպտուն են տեսնում նրա, որին ուրախացրել են մի քաղցր, քաջալերական կամ մխիթարիչ խօսքով կամ արդեամբ։ Այո՛ այլոց երջանիկ անելու մէջ փնտռում և գտնում են նրանք յիրաւի իրենց երջանկութիւնը։

Ես միշտ պիտի յիշեմ այն վշտագին տրտմութիւնը, որ ես կրեցի երբ այս սիրելի ծերունու մահուանից մի ամիս յետոյ մենք նրա սենեակը այցելեցինք։ Այնտեղ ամեն բան իւր նախկին վիճակումն էր մնացել. սեղան, աթոռ, անկողին, ի մի բան այն բոլոր ընտանի առարկաները որոնք նրան մեզ յիշեցնում էին։ Արեւգակի փայլուն ճառագայթները պատուհաններից ներս թափանցելով սենեակի յատակում փռուած ծաղկանկար գորգի վրայ զուարթօրէն ցոլանում էին ոսկեղէն սիւնակներ կազմելով, որոնց մէջ փոշիները թռչում ու թռչկոտում էին։ Ի ջոկրդա, նրա սիրելի և անմոռանալի մօրքուրը, մենք նախընտրուած ծայրին վրայ էինք քայլում, համբուրում թէ և ծանր ձայնով էինք խօսակցում միմեանց հետ։ Մեզ այնպէս էր թւում որ նա դեռ այնտեղ էր վարագոյրներով փակուած մեծ անկողնում, կամ իրա սիրած այն հինաւուրց բազկաթոռում նստած լինէր սեղանի առաջ, որի վրայ նա սովոր էր իր օրաթերթը կարդալ և մանրամասն ուշադրութեամբ հետևել առօրեայ կեանքի բոլոր հանգամանքը։ Մի սպասաւոր, որ նոր էր մտել մեր տունը ծառայութեան՝ հրաժեշտով բաց արեց փեղկերը՝ բոլորովին անտարբեր այն զգացմանց, որով մենք համակուած էինք և լռելեայն յանկարծ դղրդեց ամբողջ սենեակը և մաքուր զով օդը փողոցի աղմկալից ձայների հետ ներս խուժեց։ Մեռելութիւնը յանկարծ կեանքին տեղի էր տալիս։ Եւ կեանքը իր հետ էր բերում անգութ անհրաժեշտութիւններ էլ. որովհետև սիրելի հանգուցեալի սենեակը վարձու պէտք էր տրուէր, ուստի հարկաւոր էր հեռացնել կահ կարասիքը, դատարկել պահարանները և տեղ պատրաստել անծանօթին, որ գալու էր նրան յաջորդելու բնակարանում։ Մեռեալները շատ շուտ են անցնում, մանաւանդ մեծ քաղաքներում, մշտական գործունէութեան այդ ահագին փեթակներում։ Հազիւ թէ մի բջիջ կեանքի բզզումից և եռուզեռից դադարեցնել է, երբ ուրիշ մի կեանք տեղաւորւում է այնտեղ, անգիտակ բոլորովին թէ ով էր իր նախորդը և թէ ով է լինելու իր յաջորդը։ Այսպէս է մեր կեանքը։

* Տես «Միտք» № 10

կան ժամանակ գրագիցրել է հոգաբարձութիւններին և թեմական խորհրդին ու թեմակալին։ Միւսնի տարիներ առաջ երբ Ղարադաղի գիւղացիք Դօլու խանեանից բողոքելու համար եկել էին Թաւրիզ, կանչուել է Թաւրիզ նաև Դօլու խանեանը բացատրութեան համար։ Այդ ժամանակ նա բաւականին պարտ էր Միացին, բայց չգիտենք ինչ ծագման գաւազանի հովանաւոր Աբրահամ բէկը նորից կարգուեց Ղարադաղի կալուածների կառավարիչ և վերադարձաւ Ղարադաղ։ Երևի նկատել էին, որ պարտքը շէշ էր և չարժէր դրա համար գլուխ ցաւեցնել, «նորից կուգայ կինք կերթայ. եթէ նախկին պարտքն էլ վճարեց՝ լա՛ւ, իսկ եթէ նոր կապալավարձն էլ կաւելանայ հնի վրայ, կգոյանայ մի խոշոր գումար՝ գուցէ այդ դէպքում կարելի լինի այդ առթիւ հարց բարձրացնել...»։ Եւ այդպէս երկար ժամանակ խնդիրը գտնա-[illegible] գանիրում մաշուելու յետաձգուելով, Միաց անորոշ և գնա փոխ կայ, որ պ. Դօլուխանեանը պահանջատէր դուրս գայ. (մեր ժամանակներում ամեն բան սպասելի է. երբ թեմական ատեանը չի վճարել իր պարտքը, մինչդեռ հնարաւորութիւն ունի այդ անելու, ինչու Աբրահամ բէկը իրաւունք չի ունենայ ո՛չ թէ չվճարելու իր պարտքը, այլ և պահանջներ անելու, որ հաւանական է ծրագրուի և կվճարուի։

Աւելորդ չենք համարում յիշեցնել, որ ներկայումս Աբրահամ բէկի պարտքը հոգաբարձութեան մատեանում նշանակուած է 25000 ղրան, 12265 ղրան և 30 կոպ. աւելացուած է իբրև տուժէք անտառների, որ Աբրահամ բէկը կտրատել և շահագործել է, իր իրաւասութեան սահմաններից դուրս, համաձայն այդ առթիւ Ղարադաղ ուղարկուած քննիչների վկայութեան։

Աւետան Միքայէլեան 48 ղ. 05 կ.

Այդ գումարն ստացուած է։ Յաջորդ անգամ — համաձայն մեր խոստման — կտանք նաև «Սևան» ընկերութեան և «Եղբ. Միքայէլեանց[3]» պարտքերի և կպատմենք այդ ընկերութեանց անդամների (նրանց նիւթական և այլ վիճակութեան) մասին մանրամասն տեղեկութիւններ այժմ պարզել ընթերցողների առաջ, թէ որքան հասարակական պարտաճանաչութիւն ունեցած հաստատութիւնները փոխութիւն ունին նրանց համար։ Արդեօ՞ք այս մասին, շատ մասին օրինաւորութեամբ պարտք [illegible] (օտար [illegible]), լինելին վճարել երբ ու չքաւորների օգտին գանձուեթեամբ հաւաքած այդ դպրոցական կոպէկները, որ խղճի ամենայն հանգստութեամբ այդ [illegible] ներից ի վեր իւրացրել են և մաքնելով անգամ չի անցել թէ պարտաւոր են վճարել[4])։

(Կը շարունակուի)

Տ. Կաբեան

---

[1]) Ներողութեամբ յայտնում ենք յարգոյ յօդուածագրին, որ ներկայ հոգաբարձութիւնը հաստատ վճռել է յօդուածի օրինակով. փոխել կամ գործ դնել դպրոցի ղումարները լիովին գանձելու համար։ Մ. Խ.

[2]) Ինչև մնամբ պէտք է լինին վճարելու, երբ քաջ գիտեն որ խիստ պահանջող չկայ լինի, երբ քաջ գիտեն ու վստահ են, որ մեզանում սոյն հասարակութիւն և հասարակական կարծիք ու դատաստան անհնարին գոյութիւն չունի։

Տ. Կ.

[3]) Մենք յոյս ունենք, որ Պ. «Սևան Միքայէլեանները» կյանքեն վճարել դպրոցի ազգի դրամները և կազատեն իրենց անունը հասարակութեան մէջ տնտղքի կորուով չկրկնուելուց։ Նոյնը սպասում ենք և «Սևան» ընկ. անդամներից։ Մ. Խ.

ՀԱՒԱՏՔ Ի ՄԻ ՄԱՐԴ, Ի ՄԱՐՄԻՆ, Ի ՀՈԳԻ ԵՒ Ի ՄԻՏՔ.*)

(Նուէր առ յարգելի խմբագիրն «Միտք» Շաբաթաթերթի).

III

Ժամանակ է արդէն, եթէ ոչ ուշ, որ մեր հասարակութիւնն էլ վերջապէս զարթնի իւր խորը և մահաբեր քնից. իւր այպանելի անտարբերութիւնից դէպի հոգեւորը, դէպի մտաւորը և դէպի գաղափարականը։ Թող բաւական համարենք, որ այսքան երկար ծառայել ենք միայն մարմին մարդուն սնուցանելով միայն մեր միսն ու ոսկորը և կաշին՝ զարգարելով միայն նրան փառաքօրով և թող մի քիչ էլ աշխատենք խնամել, կերակրել, մշակել կրթել ու զարգացնել մեր միտքն ու հոգին։ Այժ և մզում տանք մասնաւորապէս ընթերցասիրութեան և քաջալերենք ու խրախոյս կարդանք բանիւ և արդեամբ։ Այսինքն պարզօրէն ասած՝ խօսքով ու միջոցով մանաւանդ, ամեն ազնիւ ձեռնարկութեան, որ ձգտում է ծառայել հասարակութիւնը հոգեպէս և մտապէս կրթելու, դաստիարակելու և նրա բարոյական ու իմացական մակարդակը բարձրացնելու և ամուր, հաստատ ու մնայուն հիմունքների վրայ դնելու, որպէսզի հայ ժողովուրդը այս քաղաքում և ամբողջ Ատրպատական նահանգում կարող լինի պահպանել իւր գոյութիւնը իբր մի Քրիստոնեայ, զարգացած, կուլտուրական ժամայնք՝ ազգերի, լեզուների, կրօնների, բարքերի և այլն և այլն, այս խառնաշփոթ և ժխորալի բաբելոնեան միջավայրում։

Անհրաժեշտօրէն պէտք է որ մեր հասարակութիւնը աւելի ընթերցասէր, աւելի բանասէր և ուսումնասէր դառնայ, որովհետև այդ միջոցով միայն կարող է անհատն ու համայնքը զարգանալ ինքնակրթութեան մէջ, գրանով է որ բարքերը պիտի ազնուանան, հնաւանդ վնասակար սովորութիւնները պիտի վերացուեն ժողովրդեան շրջանում, գրանով է որ հնացած, քայքայուած, մաշուած կեանքը պիտի վերանորոգուի և մեր հասարակութիւնը պիտի մտնէ վեր ծնութեան փրկարար և երջանիկ շաւղին մէջ։

Եւ երբ ամեն մարդ անխտիր կերպով համն ու ճաշակը առնէ ընթերցասիրութեան, պիտի վերացուեն մեր փակուած գրադարան-ընթերցարանները, պիտի ծաղկեն ու բարգաւաճեն մեր տպարանները լրագիր, ամսաթերթ, գրքեր, բրօշիւրներ լոյս պիտի տեսնեն, մեր գրագէտները, թարգմանիչներն և հրատարակիչները եռանդուն ոգևորութեամբ լցուած հրապարակով պիտի դուրս գան իրենց մտքի արտադրութիւններով կամ նշանաւոր գործերի թարգմանութիւններով ճոխացնելու մեր աղքատիկ գրականութիւնը։ Այս ընթերցասիրութեան ծաւալումը և ժողովրդեան մտաւորական զարգացումն է, որ մեր հասարակութիւնը ջանք ու ճիգ, ծախք և զոհողութիւն պիտի [illegible] [illegible] պիտի գործադրե և մեծ հանճարների հրաշալի արտադրութիւնները հայ բարբառով ի լոյս ընծայելու և Թաւրիզը — Ատրպատականի հայութեան սիրտն ու կեդրոնը լինելով՝ լուսաւորութեան, դաստիարակութեան և մտաւոր ու հոգևոր զարգացման վառարանը պիտի դառնայ այս ընդարձակ նահանգում ցան ու ցրիւ բնակած ամբողջ հայ հասարակութեան համար։ Թող այժմէն «Միտք» շաբաթաթերթը իւր նուիրուած է այս մեծ ու փառաւոր նպատակին, թող ամէն մարդ գործէ ամեն կողմէ այդպէս և ամեն տեղ քարոզէ.

*) Տես «Միտք» № 10

«Ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ՝ այլ բանիւ»։

Մ. Բաղդասարեան

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ապրիլ Նոր Ջուղա.

Հինգշաբթի, Մարտի 29-ին, ազգ. կենդր. դպրոցի սրահում, մի խումբ սիրողներ խաղացին Սունդուկեանի «Էլի մէկ զոհ» կոմեդիան։ Թէ յաջող ինչ էր յատկացուած ներկայացումից ստացուած արդիւնքը, յայտնի չէ, ինչնի որ մեզ ներկայացում կազմակերպողները վերջերս սոյն վարութիւն են գործել այդ մասին այդպէս [illegible]։

Պէտք է աչքի ընկնող տիպը՝ Ամբրոնի [illegible] դերը խաղացուեց ոչ այնքան յաջող մինչդեռ սպասում էին յաջող խաղացուեց հարուստ վաճառականը՝ Սարգիս [illegible]։ Միւսների՝ որ գնդապետ Սուքիասի [illegible] [illegible] այլն գերերը անցան խիստ աղաչ ու անընական ձևերով։ Նրանցից ոմանք անգիր չգիտէին մինչև անգամ իրենց դերերը, այլ առհասարակ թէ յուշարարի օգնութեամբ էին յայտարում։ Մի խօսքով Սունդուկեանի նկարագրած երկրորդ աշխարհահռչակ ընկերներ այն [illegible] ներկայացնել կերպով։

Մի կողմ թողնելով ներկայացման այս աննպաստ կողմերը, պէտք է ասել, որ մեր դերասանները բեմից դուրս էլ չէին գիտեն իրանց լաւ պահել։ Բեմի ետևից լսւում էին զրուցատուութեան ձայներ, այնպէս որ խաղացողներից մէկը՝ բեմից շտապով նրանց բարկացած էր հրաւիրում։ Նկատելի էին նոյնպէս կուլիսների ետևից դուրս բերած գլուխները դէպի ժողովուրդը՝ թամաշա անելու։ Հասկանալի է թէ ինչ վատ տպաւորութիւն էին թողնում այսպիսի անվայել վարմունքները։

Անտրակտ երին նուագում էր ազգ. դպրոցների երաժշտական խումբը։ Կար և բուֆէտ ու վիճակախաղ։

Ներկայացումը տևեց մինչև ժամի մէկ և կէսը, որից յետոյ հասարակութիւնը հեռացաւ [illegible] տպաւորութեամբ։

Թաստրակէ

---

15 Ապրիլ Իղդիր.

(Ալեքսանդրապոլի շրջանում Պարսիկների և Ռուսների միջեւ)

Նախորդ թղթակցութեամբ[1]) յայտնել էի, որ Քարկարի գնացած ռուսական զօրամասը առանց դիմադրութեան հանդիպելու տեղ է հասել։ Նախկին ապստամբ ժողովուրդը այժմ հպատակութեան ըղձում է դիմաւորել Սալար Ասաղին և ռուսներին։ Սալար Առաղը Թէհրանի կառավարութեան կողմից գնացել է թէ որպէս դատաւոր և թէ որպէս նրա դաշնակից մէջ, որի առաջնորդութեամբ ռուսական զօրամասը մտել է Քարկար։

Համաձայն գօրամասի հրամանատարի յայտարարութեան, Մարտ 22-ից մինչև Ապրիլ 3 ը զինաթափութիւնը շարունակ ունեցել է։ Մօտ 2000-ի չափ հին ու նոր ձևի հրացաններ են յանձնուած։

Երբ ռուս զօրքը Քարկարի է հասել Սէիդ Աշրաֆը, Աղաջան բէկը և այլ պարագլուխները դիմել են փախուստի։ Ամսոյս 4-ին ռուս զօրքը շարժուած է դէպի Ուսմիրանի կողմը։ Դեռ Դինիաբար գիւղը չհասած՝ Լէաշդեանների վաթանի (հրէ նորատարանի) գործակատարը մի կերպ ի-

[1]) Տես «Միտք» № 9

րեն հասնում է զօրքին և յայտնում, որ Աղաջան բէկը խրախոյսներով շրջապատուած է վոլթականն և բոլորն էլ զէնքերը [illegible] առած սպասում են զօրքին։

— Հաստատ համոզուած լինելով՝ որ ռուս զօրքը ռուսահպատակի հիմնարկութեան վրայ կրակ բաց չի անի, Սէիդ Աշրաֆ, Աղաջան բէկ և ընկ. գործունէութեան վայր են ընտրել մեր շէնքերը, ասում է գործակատարը և շրջապատել, որ իրանց նպատակին հասնեն և ոչ մի կերպ էլ թոյլ չեն տուել մեզ հեռանալ։

Լալաբէին կուղարկած գիւղում զօրքը բաժանւում է 4 մասի և և շրջապատում դարան մտածներին։ Այդ օրը Արտահանի նաւն էլ ընդէլուց ուտելեաց պաշար վերցրած՝ լինելով գնած է վճռում Մինեաքարի առաջ։

Շրջապատուածները առանց իմանալու իրանց օտարում լինելը, ինչպէս ասում են, սկսում են կրակել [illegible] վրայ, երևի միամտաբար կարծելով, որ իրենց ֆրանսիական զնտակներով պիտի խորտակեն նաւը։ Մօտենում է զօրքը, կրակում են և նրանց վրայ։ Սկսւում է կռիւը մի քանի ժամով։ Ծովից էլ նաւն է սկսում ռմբակոծել։ Այնտեղի Մաքսատունը զրկւ է գալիս թնդանօթի ռումբերից։

Այդ օրուան կռւում ռուսաց կողմից վիրաւորուած են 4 հոգի-մի օֆիցեր և 3 կազակ։ Իսկ պարսիկներից 13 սպանուած և 30-ի չափ վիրաւոր։ Քարկարու խառնակիչ պարագլուխները իրենց պարտութիւնը տեսնելով՝ փախուստի են դիմում դէպի անտառը։ Սպանուածների մէջն է յայտնի Սէյիդ Աշրաֆի տղան և Յունով. ա[illegible] Ղարադաղի Գեղմնառ գիւղացի [illegible] բռնկեալին սպանուած։

Ամսիս 5-ին պատերազմական նաւը վերադարձաւ, իւր հետ բերելով 7 հոգի գերիներ կռւողներից, 4 հոգի էլ ռուսաց կողմից վիրաւորուածներից, նաև խլուած զէնքեր։

6-ին նաւը նորից գնաց Քարկարի վայրը, տանելով Ռաշտի հիւպատոս պ. Նիկրասովին։ Հիւպատոսը մի օր մնալով այն կողմէն վերադարձաւ։ Դէպքից յետոյ նաւը միշտ գնում է Քարկարու ափում խարիսխ ձգում։ 2-3 օրից մի գիշեր է պաշար տանում։

Մենք հաւատացած էինք թէ զօրքը շուտով դէպի Արդաբիլ պիտի գնայ։ Քարկարցիների առաջ պարագլուխները եկան հաստատելու, որ ոչ թէ շուտով այլ երկար՝ զօրքը այդ կողմերում մնալու պիտի մնայ։

Մենք հաւատացած ենք, եթէ ամբողջ խառնակիչները գնայ [illegible] ին առաջին օրը՝ Սալար Սարդարն անձնատուր լինէին, նա պիտի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ցուցարարներն [illegible] [illegible] [illegible] Քարկարի երկար ժամանակ [illegible] պիտի դարձնեն։ Եւ ովքեր են բոլորի [illegible] – երկար [illegible]։

Օնիանս

28 Ապրիլ Ուրմի

Ուրմիոյ Ամերիկեան Միսիօնի Փոքրանոցը, որ քանի տարի էր կռիւ էր մղում այստեղի ինքնահաւան և պղծող բժիշկների դէմ՝ այլ խօսքով շառլատան բժիշկների դէմ, վերջապէս յաջողել է նրանց շառլատանութիւնները յանձնարարել։ Նրանցից 18 հոգու բերել տալով նահանգապետարան և ենթարկելով բժշկական քննութեան՝ գտնուել է, որ նրանց բոլորն էլ զուրկ են բժշկական գիտութիւնից ու կատարելապէս տգէտներ են, որոնց ձեռքով խաղում են մարդկանց կեանքի

հետ։ Չնայած այդ բանին, բոլորն էլ ունեն մեծ-մեծ տիտղոսներ, վայելում են մեծ յարգանք ժողովրդից և տարեկան էլ կորզում են աՀագին գումարներ, այնուամենայնիւ՝ որովՀետև լոկ տգէտ ու տըխմար Հաքիմ-պաշիներ են, Դոք. Փաքարտը նաՀանգապետի միջոցով նրանցից գրաւոր խոստում (իլթիզամ) է առնել տուել, որ էլ այսուՀետև բժշկութեամբ չպարապեն։ Եթէ նրանք իրենց տուած խոստումը չը յարգեն, և գաղտուկ դարձեալ բժշկութեամբ զբաղուեն, այն ժամանակ մեծ տուգանք և բանդարկութիւն է սպառնում իրենց։

Թղթակից

ԼՈՒՐԵՐ

ԹԱւՐԻԶ

◆ Մայիս 1 ի տօնի առթիւ՝ քաղաքիս Հայոց երեք դպրոցներում դասեր չեղան։ Ուսուցչական խմբերը աշակերտներին ամբողջ օրը տարել էին զբօսանքի։

◆ Մայիս 1 ի և 2 ի երեկոյեան տեղաց սաստիկ կարկուտ և անձրև։

◆ Մայիս 3-ին Համբարձման տօնի առթիւ Արամ. և ս. Աննայեան երկսեռ դպրոցներում դասեր չեղան։ Լսում ենք, որ կեդրոնականում ևս դասեր չեն եղել։

◆ Լսում ենք կենդրոնականի տեսուչ պ. Յովնան Դաւթեանը Հիւանդ է.

◆ Ապրել 28-ին յօգուտ Լիլաւի դպրոցի նոյնի ուսուչիչները խաղացել են «Թուղթ խաղացողի կեանքը» դրաման։ Ներկայացման գնացողներից լսեցինք, որ խաղը եղել է անբաւարար։

◆ Մեզ Հաղորդում են, որ Սալմաստից բողոք է ստացուած տեղական գործակալութեան նախագաՀ Եղիշէ քաՀանայի դէմ։ Նոյն, այդ քաՀանան թեմակալ Կարապետ Եպիսկոպոսի կողմից արժանացել է ծաղկեայ փիլոնի։

◆ Սալմաստի գործակալութեան գրած մի Նամակի առթիւ թեմակալը նկատողութիւն էր գրել։ Այդ պատճառով էլ Գ. խորՀուրդը իրան վիրաւորուած զգալով՝ Հրաժարական է տուել։

◆ Լսում ենք, որ իբր Լիլաւա թաղի ուսուցիչների մի քանի ամսուայ ռոճիկները մնում են չստացուած։

◆ «Արամեան դպրոցի գրամագլուխը թղթի վրայ» յօդուածի լոյս տեսնելուց յետոյ, թերթիս խմբագիրը մի պատշաճ Նամակով դիմեց վսեմապատիւ Տատուրեան Միրփէնճին և խնդրեց տալ բացատրութիւն, առ ի բաւարարումն Հասարակական կարծեաց, թէ՛ այն պարտքի մասին, որ տարիներից ի վեր արձանագրուած է Հոգաբարձութեանց Հաշուեմատեաններում։ Ցարգոյ Միրփէնճը խնդրեց այդ բացատրութիւններն իր սուութեամբ գրի առնի թերթիս խմբագիրը և ստորագրեց։ Դրանք լոյս կտեսնեն «Միտք»-ի յաջորդ Համարում։

◆ Ամսից ի վեր Արամեան դպրոցի խոնաւ դասարաններից մէկում սթարուած քանդուած Քէյվանեցիք դեռ յուսաՀատօրէն դեգերում են առաջնորդարանի բակում և ակնդէտ սպասում են իրենց բաւարարութեան աւետիսին։ Նրանք Հասել են արգէն անծայր յուսաՀատութեան և չգիտենք թէ երբ կծագի այդ թշուառների Համար ապաՀովութեան մի պայծառ արև։ Ազգային իշխանութեան ներկայ գործունէութիւնը, երանի թէ սխալուէինք, կռաՀել է տալիս, որ այդ արևը դեռ մօտիկ ապագայում ծագելու չէ։

◆ Այն Քեարիմ խանը, որ պատրաստ էր գիւղացոց երդումից յետոյ տալ նրանց վնասը և երկնչելով առաջնորդարանից ձայնը քաշ էր պաՀում, չգիտենք՝ ինչ պատաՀեց, որ յանկարծ սկսել է իրեն ուժեղ զգալ և, ինչպէս Հաղորդեցին մեզ, յայտնել է առաջնորդարան, որ ոչ գիւղացոց վնասն է տալու և ոչ էլ ներելու է նրանց Հինգ տարուայ Հարկերը։

◆ Գիւղացիք իրենց դատը կորցրած են Համարում և խօսում են՝ ընդմիշտ թողնել Ղարադաղը և Հաստատուել Ռուսաստանում։ Եթէ առաջնորդը այդ դատը չվերջացնի յօգուտ գիւղացոց և Քեարիմ խանը չտուգանուի և արգելքի տակ չդրուի, ապա մենք մնաս բարեաւ պէտք է ասենք Ղարադաղի Հայութեան։ Անշուշտ Ղարադաղի միւս խաներն էլ ակնապիշ սպասում են թէ ինչով և ինչպէս կվերջանայ Թաւրիզում Քեարիմ խանի գործը։ Եթէ, Աստուած մի արասցէ, Քեարիմ խանն ազատ արձակուեցաւ և յաղթական դարձաւ Ղարադաղ, ապա Ղարադաղի Հայութեան երգը երգուած պիտի Համարել։

Այս աՀաւոր վտանգի առջև պէտք է առաջնորդը լարէ իր բոլոր ոյժերը, և, եթէ Հարկ է, օգնութեան կանչէ Թաւրիզեցոց կարող խորՀուրդը։ Գործելու ժամանակ է, պէտք է թողնել իսպառ «Թաւրիզի յայտարարութեանց» Համար «այլ և այլք»-ների "գիտական Նորութիւններ» «զուարճալիքների» փանաքի ու յաւէտ անկարևոր աշխատանքը և զբաղուել իսկական եւ միակ ճրամայական գործերով։

◆ Թաւրիզի Հայոց Հանգստարանի Հարցը դարձել է «արևելեան Հարց» առաջնորդարանի Համար և ոչ մի կերպ այդ շատ Հասարակ Հարցը լուծել չի լինում։ Իբրև իշխանաւոր թող առաջնորդը կանչի պատշաճ մարմիններին և վճռաբար տնօրինել տալ Հարկ եղածը, եթէ յոռ չկայ, թող յանձնի մի այլ մարդու և ինքն էլ մէջք ու յենարան լինի այդ մարդուն. այնուՀետև Հարցը ինքեան կլուծուի և թուրք այգեպանն էլ իբրև «իրաւատէր» (քանի որ անտէրութիւն է տիրում), չի Համարձակուի այլ ևս մեր սեպՀականութեան քարերը Հանել և կախել։

◆ Անյայտացուած, փախած կամ փախցուցուած 16 ամեայ Հայ օրիորդի Հարցը շարունակում է անՀանգիստ անել քաղաքիս Հայոց։ Ամենքն սպասում են, որ առաջնորդը, շնորՀիւ իր դիրքի, անուան և Հեղինակութեան, ինչ էլ որ լինի և ուր էլ որ լինի, քաշել բերել տայ աղջկան, գոնէ այդ բանը յօրինակ այլոց չլինելու Համար։

◆ Ուրմու առաջնորդական փոխանորդի, թէ գործակալի կողմից՝ վարձուած են եղել ուսուցիչներ տարին 100-ական թումանով։ ՇնորՀիւ «աչալուրջ Հսկողութեան» ուսուցիչները, ինչպէս մեզ ասացին, դասատուութիւնն սկսել են նոյեմբերից։ Իսկ Ապրիլն էլ չվերջացած այդ ուսուցիչներն արդէն եկել են Թաւրիզ և խնդրում առաջնորդից, որ տրուին իրենց ռոճիկների մնացորդ 50-ական թուման ները։ Չհիանալ արդեօք մեր թեմական իշխանութեան դէպի գաւառները տացած այսպիսի «արթուն» և «քնքոյշ» Հսկողութեան վրայ։

◆ ՆաՀնազարեանը վախճանուելիս կտակել է, որ 650 թմն. տան Լիլաւի դպրոցներին։ Եւ որպէս զի այրին բոլորովին զուրկ չմնայ, կարգադրում է, որ այդ դրամից՝ թէ նրա տոկոսից ամիսը 6 ու կէս թմն. տան իր կնոջը։ Այդ չնչին 6 ու կէս թմնն. ստանալու Համար միքանի անգամներ այրին ստիպուած է եղել մաշել Հոգաբարձուների դռները։ Յոգնած այդպիսի ապարդիւն դիմումներից, Հանգուցեալ բարերարի անբախտ այրին դիմում է այս օրերս առաջնորդարան, պատասխան է ստանում, թէ «մենք ինչ անենք»։ Եթէ մի առաջնորդարան մի այրու էլ օգնել չի կարող, կամ չի կամենայ մի Հոգաբարձութեան Հրահանգել, որ մի այրու իրաւունքը ոտնատակ չարուի, էլ նա Հապա ում է օգնելու։ Էլ ինչու Համար այդ առաջնորդարանը ամսական մօտ 170 թուման փող է նստում Սարպ. և յաւակապէս Թաւրիզի Հայոց վրայ և օր աւուր պարտքեր ծանրացնում ժողովրդի վրայ…

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մենք Հաղորդել էինք որ Թիւրքաց կառավարութիւնը ընտրութիւններից առաջ խոստացել էր ռէֆօրմներ մտցնել Հայկական գաւառներում և յատկացրել էր 100000 ոսկի, որ այդ փողով Հայերից գրաւուած Հողերը քրդերից գնելով՝ վերադարձնեն Հայերին։ Հիմա որ ընտրութիւնները վերջացել են, ռէֆօրմներ մըշակող յանձնախումբը օդն՛ է ցնդել. անդամներից բոլորն էլ իրար յետևից Հրաժարական են տուել, և 100000 ոսկուց 100 կոպէկ էլ չկայ մէջտեղում, մանավը էր (խաբեբայութիւն է) որ արաւ «Մ. և Յ.» կոմիտէն, որպէսզի դրանով Հայերի քուէները շաՀէ ընտրութիւնների ժամանակ [1]) և շաՀեցին, իսկ Հայերըլլաքը մնացին։

◆ Այդ պարլամենտական ընտրութեան առթիւ Համերաշխութիւն էր կնքուած նաև Պօլսոյ Ազգային ժողովի կեդրոնի խմբի և Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջև։ Վերջիններս առաջիններին խոստացել էին ընտրական ոև է վայրից ապաՀովել Ս. Զէրազի ընտրութիւնը։ Բայց Դաշնակցականները,Հակառակ իրենց խոստման, զանց էին առել կնքած որոշումը։ Այդ դրժումը պատճառ է եղել, որ կեդրոնի խմբակցութիւնը խզէ Համերաշխական կապը։ Այժմ Պօլսոյ և Կովկասեան թերթերը լի են այդ իրար ամբաստանող և արդարացնող պաշտօնական յայտարարութիւններով։

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Թուրքաց պարլամենտի բացման օրը երբ Սուլթանը ճառախօսում էր գաՀից, Իտալական նաւատորմիղը սկսեց ռմբակոծել Դարդանէլը։

[1]) Բարով վայելեն մեր ազգափրկիչ Դաշնակցականներն իրենց եղբայր դաշնակիցներին—Իտտիհատականներին։ Ցաւանք որ գանէ է սա կլինի մեր «դիպլօմատների» վերջին խօսքը։ Մ՞րբ Թիւրքը մեզ յուսախաբ չի արել։ Անվերջ խոստումներ և ոչինչ ռէֆօրմներ։

Խմբագիր—Հրատարակիչ՝
Ա. Տ. Վարդանեանց

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„МАГАЗИНЪ ПАРИЖЪ"

Propriétaire J. D. Thomassian

ՓԱՐԻԶ ՄԱԳԱԶԻՆ

Նորերս ստացել եմ կանացի ամառային ընտիր կօշիկներ, բատիստ բլուզներ 8—14 ղռան.

Սպիտակեղէններ, Կարսէթներ, Մետաքսէ իւպկաներ և թաշկինակներ ՊԱՐՖԻՒՄԵՐԻ

Օդը կոլօն, օճառ խիստ աժան, կոնեակի, լիքորի, բորդօյի, շամպանյի, գարեջրի և ջրի յատուկ բաժակներ և սերվիսներ։

Սալօնի Հրաշալի սեղանիկներ զանազան տեսակի և արժէքի։

Տղամարդկանց կակուղ բօլեր, ամառային շապիկներ։ Դրպանի անգլիական ժամացոյցներ կարանտի երկու տարուան—16 ղռան.

Կանացի գլխի մօդնի զարդարանքներ, խաղի ընտիր կարտեր, կօշիկներ և գրամաֆօններ խիստ աժան և ընտիր։

Ընդունւում են ամեն տեսակ պատուէրներ գաւառներից և քաղաքի խանութպաններից, և մեծ քանակութեան Համար փոքր կոմիսիայով կբաւականանայ։

ԹԱւՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԻւԱՆԴԱՆՈՑ

Վերսկսուել է երթևեկ և գիշերօթիկ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամենայն օր առ. ժ. 10—12։

Այն աղքատները, որոնք պ. Բայլարբէգուց վկայական կունենան, կը բժշկուեն ձրի։

Հիւանդանոցի կառավարիչ բժիշկ
Վահան Գէորգեան

ТАВРИЗСКАЯ ГОРОДСКАЯ *Больница*

Возобновился амбулаторный и стаціонарный пріемъ больныхъ, ежедневно отъ 10—12 часовъ.

Бѣдные по запискѣ отъ г. Байларбеги принимаются безплатно Завѣдующій больницей докторъ
Ваганъ Геворковъ

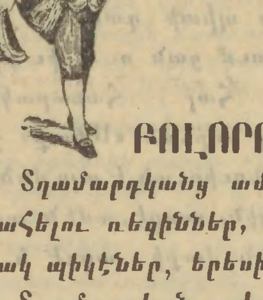

ԳԱՐՈՒՆ

(ՄԱԳԱԶԻՆ ՄԻՍԱԿ ԲԺՇԿԵԱՆԻ)

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ—ստացուած ապրանքներ Ապրիլի 4-ին.

1. Տղամարդկանց ամառային խըսիրէ գլխարկներ, 2. վարտիկները ամուր պաՀելու ռեզիններ, 3. սպիտակ ընտիր քաթաններ, մետաքսէ կտորներ, սպիտակ պիկէներ, երեսի շապկացուներ, աստառացուներ զանազան գոյների։ 4. Տղամարդկանց դիագօնալ խակի կտորներ, 5. Գուլպաների ռեզիններ, կանացի թաշկինակներ, փորկապներ և այլն և այլն։